

Верховний
Суд

Правозастосовча практика адміністративних судів у справах пов'язаних із захистом прав біженців та шукачів захисту

Андрій ЖУК

суддя Верховного Суду у Касаційному адміністративному суді,
доктор філософії у галузі права

- Конституція України
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
- Конвенція про статус біженців
- Закон України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства"
- Закон України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту"
- Закон України "Про Державну прикордонну службу України"
- Закон України "Про Імміграцію"
- Інструкція про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства, затверджена спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України, Адміністрації державної прикордонної служби України та Служби безпеки України від 23.04.2012 № 353/271/150
- Постанова Пленуму Вищого Адміністративного суду України № 1 від 25.06.2009 року «Про судову практику розгляду спорів щодо статусу біженців та особи, яка потребує додаткового або тимчасового захисту, примусового повернення і примусового видворення іноземців чи особи без громадянства з України та спорів, пов'язаних із перебуванням іноземця та особи без громадянства в Україні»

Постанова КАС ВС від 27.02.2025 №420/21366/23

З моменту укладення контракту про проходження військової служби у Збройних Силах України позивач підпадає під відповідний правовий захист, що дозволяє йому перебувати на території України на законних підставах на період дії такого контракту та три місяці після його припинення, ..., та відповідно виключає підстави для примусового повернення позивача в країну громадянської належності.

Водночас, позивач як іноземець має право також скористатися і іншими гарантіями міграційного законодавства, яке зазнавало змін, починаючи з 2014 року у зв'язку з російською агресією на території України та зокрема під час дії воєнного стану.

Доводи позивача щодо протиправності та наявності підстав для скасування рішення Державної міграційної служби України від 20 липня 2023 року № 128-23 про відмову у визнанні його біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту є безпідставними, оскільки статус особи, яка воює (комбатант) виключає право особи на міжнародний захист цивільного та гуманітарного характеру. Така особа вже перебуває під правовим захистом, який надає Держава Україна іноземцям та особам без громадянства, які беруть участь у захисті територіальної цілісності та недоторканності України

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/125483994>

Постанова КАС ВС від 31.08.2023 №640/20653/19

Оцінка побоюванням особи, яка звертається до Державної міграційної служби України, обов'язково повинна була надаватися з урахуванням аналізу інформації про країну походження особи, яка шукає притулку. Факти обґрунтованості побоювань переслідування можуть отримуватись від біженця, та незалежно від нього - з різних достовірних джерел інформації, наприклад, з публікацій у засобах масової інформації, з повідомлень національних чи міжнародних неурядових правозахисних організацій, зі звітів Міністерства закордонних справ України тощо.

Суди попередніх інстанцій не надали оцінки зазначеним доводам позивача, не визначили які саме факти установив відповідач на підставі публікації в «Комсомольской правде» та чи є це джерело достовірним з огляду Указ Президента, яким введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України про застосування санкцій

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/113156242>

Постанова КАС ВС від 03.11.2022 №260/197/19

Обґрунтоване побоювання стати жертвою переслідувань є визначальним у переліку критеріїв щодо визначення біженця. Цей критерій складається із суб'єктивної та об'єктивної сторін. Суб'єктивна сторона полягає у наявності в особи зазначеного побоювання. Побоювання є оціночним судженням, яке свідчить про психологічну оцінку особою ситуації, що склалася навколо неї. Об'єктивна сторона пов'язана з наявністю обґрунтованого побоювання переслідування і означає наявність фактичних доказів того, що ці побоювання є реальними.

Рішенням Закарпатського окружного адміністративного суду у справі №260/195/19, яке набрало законної сили, встановлено, що позивачка є дружиною прихильника Партії ісламського відродження Таджикистану, яка була заборонена Верховним Судом Таджикистану як екстремістська, встановлено обґрунтованість побоювань позивачки про переслідування у країні походження Таджикистан. Отже, обставини наявності у позивачки побоювань стати жертвою переслідувань у країні походження були предметом судового розгляду у справі №260/195/19 і встановлені у судовому рішенні, яке набрало законної сили та, відповідно до частини четвертої статті 78 КАС України, мають преюдиціальне значення при розгляді цієї справи. Формальне ставлення з боку відповідача до перевірки усіх обставин, викладених позивачкою, матеріалів особової справи та наявної інформації щодо країни походження, встановлених судовим рішенням у справі № 260/195/19, призвело до прийняття неправомірного рішення про відмову у визнанні біженкою або особою, яка потребує додаткового захисту

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/107105449>

Постанова КАС ВС від 03.08.2023 №260/194/19

Свідчення особи, яка бажає отримати статус біженця, і докази, що їх підтверджують відносно загрози переслідування, повинні задовольняти тому, що є прийнятним вважати «можливим у розумних межах» або правдоподібним, тобто заявник не повинен обґрунтовувати кожну обставину своєї справи беззаперечними матеріальними доказами і має доказувати лише вірогідність своїх доводів та точність фактів, на яких ґрунтується заява про надання статусу біженця.

Стосовно підтверджуючих доказів, то їх наявність підсилює вірогідність зроблених заявником тверджень, але не може бути обов'язковим елементом його доказової бази. Приймаючи до уваги особливе положення осіб, які шукають статусу біженця, їм немає потреби надавати усі необхідні докази. Треба визнати, що досить часто особи, які шукають статусу біженця, позбавлені в силу тих чи інших обставин можливості надати докази в підтвердження своїх доводів. Ненадання документального доказу усних тверджень не може перешкоджати прийняттю заяви чи прийняттю позитивного рішення щодо надання статусу біженця, якщо такі твердження співпадають із відомими фактами, та загальна правдоподібність яких є достатньою. Правдоподібність встановлюється, якщо заявник подав заяву, яка є логічно послідовною, правдоподібною та не суперечить загальновідомим фактам і, отже, викликає довіру.

Відмова в оформленні документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту на попередній стадії приймається виключно в тому випадку, якщо заява є очевидно необґрунтованою, тобто у якій взагалі відсутні посилання на існування у заявника побоювань стати жертвою переслідування за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань, і які можуть бути оцінені як підстави для визнання заявника біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, а також у випадку, коли заявник видає себе за іншу особу, або повторно звертається із аналогічною заявою вже після того, як йому вже було відмовлено у визнанні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/112616256>

Постанова КАС ВС від 22.01.2024 №380/11508/22

Матеріали особистої справи позивача свідчать про те, що він прибув до України за особистими сімейними причинами, оскільки перетнув кордон України по довгостроковій візі типу D-14 (возз'єднання сім'ї з громадянином України), яку отримав у м. Бельци (Республіка Молдова) на підставі свідоцтва про шлюб з метою отримання можливості спокійного проживання та роботи. До того шість місяців проживав у Грузії, куди прибув 01 травня 2018 року з метою працевлаштування та проживання, однак до державних органів цієї країни з метою отримання притулку не звертався. Окрім того, позивач по прибутті в Україну не звернувся за захистом у порядку та строки, встановлені у частині 1 статті 5 Закону України від 08 липня 2011 року № 3671-VI «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», а звернувся лише через три роки після прибуття в Україну після його затримання через розшук правоохоронними органами Туреччини. Водночас за результатами проведеної відповідачем перевірки екстрадиційних документів встановлено, що кримінальні правопорушення, за які розшукується позивач, не належать до військових та не носять політичного характеру, оскільки позивача обвинувачують у вчиненні пограбування та перебуває у міжнародному розшуку за каналами «Інтерполу».

Значна тривалість проміжків часу між виїздом з країни громадянської належності, прибуттям в Україну та часом звернення із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, свідчить про відсутність у особи обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань.

Також, Суд зазначив, що членство позивача у партії не підтверджено відповідним членським квитком і сам він стверджував, що не займався безпосередньо політичною діяльністю, а лише інколи приймав участь у мітингах.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/116445867>

Постанова КАС ВС від 25.01.2024 №160/1521/23

При вирішенні питання про примусове повернення особи суб'єкт владних повноважень повинен керуватися вимогами статті 3 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, відповідно до якої жодна держава-сторона не повинна висилати, повертати чи видавати будь-яку особу іншій державі, якщо є серйозні підстави вважати, що їй там може загрозовувати застосування катувань.

Необхідно звернути увагу на необхідність здійснення міграційним органом при прийнятті рішення про примусове повернення особи до країни походження, оцінки ризиків такого повернення. Навіть у випадку коли особа не зверталась за захистом, це не позбавляє органи міграційний орган обов'язку проводити оцінку ризиків для такої особи при прийнятті рішення про примусове її повернення, які повинні також обов'язково проводитися у рамках процедури примусового повернення.

Навіть в умовах воєнного стану для суб'єкта владних повноважень обов'язок застосування принципів статті 2 КАС України не скасовується, а навпаки набуває особливого значення, зокрема коли йдеться про застосування пропорційності обмежень в умовах гостроти становища в країні (військової агресії) щодо осіб, яких вони стосуються.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/116553364>

Постанова КАС ВС від 25.04.2024 №461/2622/23

Примусовому видворенню іноземця чи особи без громадянства передують дві обставини: 1) прийняття рішення відповідним компетентним органом про примусове повернення; 2) ухилення від виїзду після прийняття рішення про повернення або наявність обґрунтованих підстав вважати, що іноземець або особа без громадянства ухилятимуться від виконання такого рішення.

Судом апеляційної інстанції встановлено, що Особа має чинний закордонний паспорт, паспорт громадянина російської федерації, чинне посвідчення водія, видане 25 квітня 2022 року в Україні, тобто його особа ідентифікована. Відповідач одружений з громадянкою України з 2008 року, має двох дітей. Згідно з довідкою Зимноводської сільської ради має зареєстроване місце проживання та є власником квартири. З 2017 року відповідач працює на посаді фахівця «Експертного продажу» Гіпермаркету «Епіцентр К» у м. Львові, що підтверджуються довідкою ТОВ «Епіцентр К».

Враховуючи наведене, у відповідача відсутні мотиви ухилятися від виконання законних вимог органів державної міграційної служби та втечі. Крім цього, згідно з посвідченням від 13 березня 2023 року Агентства ООН у справах біженців Особа-1 звернувся з проханням про допомогу в проходженні державної процедури про надання статусу біженця у відповідності до Закону України від 08 липня 2011 року № 3671-VI «Про біженців та осіб, які потребують додаткового чи тимчасового захисту», в якому зазначено, що ця особа підпадає під захист Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців і повинна, зокрема, бути захищеною від примусового повернення до країни, де існуватиме загроза її життю і свободі.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118634169>

Постанова КАС ВС від 27.02.2025 №589/2960/23

Позивачка опинилася у ситуації правової невизначеності, позаяк звернувшись у межах строку перебування в Україні до органу міграційної служби з бажанням легалізувати своє положення, отримала усну відмову з огляду на неврегулювання відповідних відносин на законодавчому рівні, що фактично позбавило її можливості довести свій намір задля уникнення примусового повернення в країну походження або третю країну.

У разі застосування до особи процедури примусового повернення, видворення тощо, державні органи (ДМС) зобов'язані перевірити чи не порушуватимуть такі процедури універсального й абсолютного принципу заборони вислання. Така перевірка передбачає оцінку ризику, яка має проводитися «ex nunc», тобто станом на момент прийняття рішення та повинна концентруватися на передбачуваних наслідках повернення заявника в країну походження з урахуванням загальної ситуації в цій країні та особистих обставин заявника. І лише з'ясувавши наявність визначених статтею 26 Закону України від 22 вересня 2011 року № 3773- VI «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» підстав для примусового повернення іноземця або особи без громадянства в країну походження або третю країну, а також в контексті спірних правовідносин особистих обставин заявника, можна визначити співмірність та пропорційність між застосованими до позивачки заходами, передбаченими частиною першою статті 26 цього Закону, та його інтересами і правами, зокрема правом на повагу до приватного і сімейного життя подружжя, гарантованого статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/125484041>

Верховний
Суд

Дякую за увагу!